

بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز (۸۱-۸۲) و تعیین اولویت‌های خدماتی کتابخانه‌های دانشگاهی

حسین مرادی مقدم

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز

چکیده

هدف پژوهش حاضر کشف نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز است. روش پژوهش پیمایشی توصیفی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه و جامعه مورد بررسی کلیه اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود از هر دو نوع مواد چاپی و غیر چاپی استفاده می‌کنند. نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که متغیرهایی چون گروه آموزشی، محل اخذ مدرک تحصیلی، جنسیت و مرتبه علمی اعضای هیأت علمی بر استفاده آنها از انواع منابع اطلاعاتی چاپی مؤثر بوده است. اکثریت اعضای هیأت علمی (۷۹/۱ درصد) جهت تقویت توان خود در جست و جوی اطلاعات تخصصی مورد نیاز و مهارت در اطلاع یابی از شبکه اینترنت و بانکهای اطلاعاتی و همچنین استفاده از امکانات کتابخانه‌های دانشگاه، خواستار برگزاری کارگاه‌های آموزشی در این زمینه‌ها بوده‌اند.

کلید واژه‌ها: نیازهای اطلاعاتی. اعضای هیأت علمی. کتابخانه‌های دانشگاهی.

دانشگاه شهید چمران اهواز.

مقدمه

عصر کنونی به عصر اطلاعات و ارتباطات شهرت یافته است. امروزه ما با حجم انبوهی از اطلاعات منتشر شده رو به رو هستیم که به شکل‌های متنوعی از قبیل کتاب، مجله، گزارش علمی، و منابع الکترونیکی نمود یافته‌اند که همگی در اشاعه اطلاعات، آموزش، و پژوهش نقش مؤثری ایفا می‌کنند. می‌توان گفت که مهم‌ترین مشخصه عصر اطلاعات، چگونگی تولید سازماندهی و اشاعه اطلاعات است.

تولید اطلاعات علمی و نقشی که د توسعه و پیشرفت کشورها ایفا می‌کند بر کسی پوشیده نیست. در کشورهای پیشرفته، اطلاعات، قدرت محسوب می‌شود، قدرتی که به رشد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و در نهایت رشد اقتصادی کشورها منجر شده است. امروزه میزان دسترسی به اطلاعات علمی در کشورهای مختلف معیار رشد و پیشرفت جوامع محسوب می‌شود.

اهمیت دسترسی به اطلاعات و نقش مؤثر آن بر توزیع قدرت در نظام بین‌الملل تا جایی است که پیش‌بینی می‌شود در آینده تحریم‌های مشتمل بر منع دسترسی به منابع اطلاعاتی، جایگزین تحریم‌های نظامی و اقتصادی کشورها گردد (هارت^۱ و کیم^۲، ص ۱۳۶).

علاوه بر این، ظهور فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی باعث گردیده که مفهوم قدرت از داشتن امکانات و تجهیزات نظامی و منابع اقتصادی غنی، که به طور سنتی منابع قدرت محسوب می‌شدند، به دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی تغییر یابد. در این زمینه هارت و کیم (۱۳۸۱) معتقدند که فن‌آوری‌های جدید تأثیر روشنی هم بر قدرت و هم بر ارزیابی قدرت داشته است، زیرا اگر کشوری دارای تجهیزات ارتباطی پیشرفته باشد، آسان‌تر می‌تواند به منابع اطلاعات دسترسی یابد.

بنابر این، می‌توان گفت که تحول فن‌آوری اطلاعات در کشورهای مختلف، بر توزیع قدرت در نظام بین‌المللی تأثیر گذاشته است. باید توجه داشت که اطلاعات در صورتی

می‌تواند قدرت محسوب شود که به عامل تحول و توسعه تبدیل گردد و در صورتی می‌تواند به چنین عاملی بدل گردد که بتوان از آن بموقع و به هنگام ضرورت و نیاز بهره گرفت. برای رسیدن به چنین شرایطی باید با گردآوری، سازماندهی و اشاعه اطلاعات متناسب با نیاز واقعی استفاده‌کنندگان، زمینه را برای دسترسی آسان به اطلاعات فراهم ساخت. بنابر این، در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی باید همه تلاش‌ها در جهت شناسایی نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان آنها صورت پذیرد تا متخصصان اطلاع‌رسانی بتوانند به کمک آن، اطلاعات و خدمات مناسب و کافی در اختیار آنان قرار دهند.

بیان مسئله

با توجه به نقش تولید اطلاعات و اهمیت دسترسی به آن و همچنین تأثیر آن بر پیشرفت کشورها، باید مراکز تولید و مصرف اطلاعات علمی شناسایی شده و در مورد آنها برنامه ریزی گردد. در این زمینه، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی یکی از منابع مهم تولید و مصرف اطلاعات محسوب می‌شوند و در صورت برخورداری از امکانات و منابع مناسب پژوهشی می‌توانند کانون اصلی باروری و ارتقاء زمینه‌های گوناگون علمی و پژوهشی کشورها به شمار آیند.

به نظر می‌رسد که یکی از تکیه‌گاه‌های اساسی تأمین اطلاعات تخصصی اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌ها کتابخانه‌های دانشگاهی هستند. از آنجا که به طور سنتی نیازهای اطلاعاتی جامعه دانشگاهی از طریق مجموعه و خدمات کتابخانه‌های دانشگاه بر آورده می‌شود، عمق و دامنه مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی باید به گونه‌ای باشد که نیازهای جاری و آینده آموزشی و پژوهشی جامعه شود، عمق و دامنه مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی باید به گونه‌ای باشد که نیازهای جاری و آینده آموزشی و پژوهشی جامعه دانشگاهی را در نظر داشته، روزآمد و پویا باشد. از آنجایی که شناسایی نیازهای اطلاعاتی اساتید به عنوان ابزار اولیه برنامه ریزی و سازماندهی خدمات اطلاعاتی به آنهاست و با توجه به اینکه تاکنون تحقیقی در زمینه شناسایی نیازهای اطلاعاتی اساتید دانشگاه شهید چمران اهواز صورت نگرفته است، این تحقیق بر آن

است که نیازهای اطلاعاتی این دسته از کاربران کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز را شناسایی کند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

اعضای هیأت علمی دانشگاه سهم عمده‌ای در تحقیقات دانشگاهی و روند پیشرفت علوم ایفا می‌کنند و ضرورت دارد که خدمات و منابع اطلاعاتی مناسب در اختیار آنان قرار گیرد. برای ارائه خدمات و اطلاعات مناسب لازم است در این خصوص برنامه ریزی شود. در اختیار داشتن اطلاعات لازم در خصوص نیازهای اطلاعاتی این گروه از افراد لازمه برنامه ریزی صحیح و اصولی برای ارائه خدمات به آنهاست.

از آنجایی که به نظر می‌آید یکی از تکیه‌گاه‌های مهم اساتید دانشگاه شهید چمران اهواز برای رفع نیازهای اطلاعاتی، کتابخانه‌های این دانشگاه است، ضرورت دارد که برای تطبیق خدمات کتابخانه‌ها با نیازهای واقعی استفاده‌کنندگان، ابتدا نیازهای اطلاعاتی اساتید این دانشگاه شناسایی گردد تا از این طریق اطلاعات لازم برای برنامه ریزی در خصوص تأمین منابع مورد نیاز آنان فراهم شود.

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی سالانه حجم انبوهی از مدارک و اطلاعات را با صرف هزینه‌های سنگین گردآوری، ذخیره، و سازماندهی می‌کنند. با توجه به محدودیت‌های مالی و برای کارایی هر چه بیشتر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی لازم است تلاش‌های فوری برای تطبیق خدمات این مراکز با نیازهای واقعی استفاده‌کنندگان صورت گیرد و کتابداران و متخصصان اطلاع رسانی می‌بایست به این امر توجه لازم و کافی مبذول دارند.

هدف تحقیق

شناسایی نیازهای اطلاعاتی اساتید دانشگاه شهید چمران اهواز به منظور فراهم کردن اطلاعات و امکانات بیشتر برای برنامه ریزی مدیران کتابخانه‌های این دانشگاه جهت تأمین منابع لازم و مفید هدف اصلی تحقیق است. اما این تحقیق در مسیر خود

هدفی جانبی را نیز دنبال می‌کند که عبارت است از: بررسی مشکلاتی که اساتید در تأمین نیازهای اطلاعاتی خود در کتابخانه‌های دانشگاه با آنها مواجهند.

پیشینه پژوهش

الف. پیشینه در خارج

کرین^۱ (۱۹۶۹) در بررسی نیازهای اطلاعاتی متخصصان رشته‌های علوم پایه، وجود تفاوت نیازهای اطلاعاتی در رشته‌های گوناگون را مد نظر قرار می‌دهد و از تفاوت نیازها در رشته‌های علوم انسانی و علوم پایه سخن می‌گوید.

ژاکلین^۲ (۱۹۹۵) در تحقیقی که به بررسی میزان آگاهی اعضای هیأت علمی از خدمات کتابخانه‌ها در یکی از دانشگاه‌های جامائیکا پرداخته است نشان می‌دهد که به طور متوسط اعضای هیأت علمی فقط از ۴۷ درصد خدماتی که در کتابخانه‌های ارائه می‌شود آگاهی دارند و بیشتر از خدماتی مطلع هستند که مستلزم ارتباط مستقیم با کتابدار است. از نتایج دیگر تحقیق وی این بود که میزان آگاهی اعضای هیأت علمی از خدمات کتابخانه با عواملی همچون موقعیت دانشگاهی اعضای هیأت علمی، عضویت در کتابخانه، تعداد دفعات استفاده از کتابخانه و میزان مشاوره با کتابداران، ارتباط مستقیم دارد. در پایان این گزارش تحقیق بیان شده است که فقر ارتباط و عدم تعامل میان کتابخانه‌ها و اعضای هیأت علمی باعث می‌شود که اعضای هیأت علمی از خدمات کتابخانه‌ها آگاهی پیدا نکنند.

فیدزانی^۳ (۱۹۹۸) تحقیقی با عنوان نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه بوتسوانا^۴ انجام داد. نتایج تحقیق وی نشان داد که منابع مورد استفاده دانشجویان به ترتیب عبارتند از: کتاب‌ها (۶۰ درصد) ذ، متون درسی (۵۲ درصد)، مجلات (۴۳ درصد)، پایان‌نامه‌ها (۱۲/۵ درصد) و در نهایت مواد سمعی و بصری (۲

1. Crane

2. Jacqueline

3. Fidzani

4. Botswana

درصد). شیوه‌های دسترسی به اطلاعات مورد نیاز دانشجویان نیز عبارتند از: (۱) از طریق اوپک^۱ (دسترسی به فهرست عمومی پیوسته)، (۲) فهرست برگه کتابخانه، و (۳) مرور و بررسی قفسه کتاب‌ها در کتابخانه.

در پایان این گزارش بیان شده است که عدم آگاهی دانشجویان از وجود منابع و خدمات کتابخانه به عنوان یکی از موانع اساسی عدم دسترسی به اطلاعات مورد نیاز دانشجویان معرفی شده است. همچنین، حدود ۹۳ درصد دانشجویان با آموزش شیوه استفاده از کتابخانه و منابع آن موافق بوده‌اند.

رید و تنر^۲ (۲۰۰۱) در تحقیقی به بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی رشته هنرهای زیبا پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داده است که، ۴۱/۷ درصد اعضای هیأت علمی، هفته‌ای یک بار و ۳۹/۶ درصد هر ماه یک بار جهت استفاده از منابع و خدمات به کتابخانه مراجعه می‌کنند، همچنین ۳۳/۳ درصد اعضای هیأت علمی رشته هنرهای زیبا جهت جست و جوی فهرست‌های پیوسته و ۲۰/۸ درصد آنها جهت استفاده از پایگاه‌های نشریات موجود در کتابخانه به طور متوسط هفته‌ای یک بار به کتابخانه مراجعه می‌کنند. مجراهای مورد استفاده اعضای هیأت علمی جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی به ترتیب عبارتند از: (۱) استفاده از کتابخانه‌های دانشگاه (۸۹/۶ درصد)، (۲) کتابخانه شخصی (۸۱/۳ درصد)، (۳) ارتباط با همکاران (۶۸/۸ درصد)، (۴) شبکه اینترنت (۶۴/۶ درصد)، و (۵) کتابفروشی‌ها (۴۳/۸ درصد). نتایج تحقیق همچنین نشان داد که، مهم‌ترین منابع تأمین نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی به ترتیب اولویت شامل: کتاب‌ها (۷۵ درصد)، مجلات (۳۵ درصد)، اسلایدها (۲۵ درصد)، پایگاه‌های الکترونیکی (۲۰ درصد) و نمایشگاه‌های هنری (۱۰ درصد) است.

در این تحقیق، همچنین بیان شده است که اعضای هیأت علمی از شبکه اینترنت به عنوان یکی از منابع مهم تأمین اطلاعات تخصصی مورد نیاز خود استفاده می‌کنند.

1. Online Public Access Catalogue (OPAC)

2. Reed & Tanner

ب. پیشینه در داخل

حاجبی (۱۳۷۱) در تحقیقی با عنوان «میزان آگاهی پژوهشگران علوم پزشکی کشور از منابع اطلاعاتی» دریافت که مجلات و کتب مهم‌ترین منبع اطلاعاتی مورد استفاده پژوهشگران علوم پزشکی بوده است. اغلب پژوهشگران با ابزارهای کتابشناختی نظیر کتابنامه‌ها، چکیده نامه‌ها، و نمایه نامه‌ها آشنایی نداشته‌اند و استفاده آنها از پایگاه‌های اطلاعاتی بسیار محدود بوده است. از مهم‌ترین دلایل عدم دستیابی به منابع مورد نیاز پژوهشگران علوم پزشکی کشور می‌توان به کمبود وقت، عدم همکاری کتابداران، عدم آشنایی پژوهشگران با منابع اطلاعاتی جدید، کمبود منابع اطلاعاتی به زبان فارسی، محدودیت ساعات کار کتابخانه‌ها و فاصله زیاد کتابخانه‌ها از محل کار اشاره کرد.

رمضانی (۱۳۷۵) در بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های حقوق و علوم سیاسی به این نتیجه رسید که کتاب‌ها و نشریات به نسبت مساوی به عنوان اولویت اول منابع مورد نیاز هر دو گروه محسوب می‌شوند. منابع اطلاعاتی زبان‌های خارجی مورد استفاده اساتید به ترتیب شامل زبان انگلیسی، عربی، و فرانسوی بوده است. نتایج دیگر تحقیق نشان داد که کتابخانه‌های دانشگاهی و شخصی مهم‌ترین منبع تهیه اطلاعات مورد نیاز اساتید محسوب می‌شوند. مکی زاده (۱۳۷۶) در تحقیقی به بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز پرداخت. نتایج تحقیق وی نشان داد که مهم‌ترین منبع مورد استفاده استادان بر اساس اولویت شامل مجلات خارجی، کتاب، مجلات داخلی، انتشارات مجامع علمی، و پایان نامه‌ها بوده است. مواد دیداری - شنیداری، لوح‌های فشرده و پروانه‌های ثبت اختراع از منابع اطلاعاتی هستند که در صد استفاده از آنها پایین بوده است. نتایج تحقیق همچنین نشان داد که تقریباً همه استادان به منظور دستیابی به اطلاعات، ابتدا به کتابخانه دانشکده مراجعه می‌کنند و مراجعه به کتابخانه‌های دانشکده‌های دیگر که به رشته موضوعی آنها مربوط است و نیز کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی شیراز در مراتب بعدی قرار دارند. از نظر اساتید، مهم‌ترین عوامل عدم دسترسی آسان به اطلاعات عبارتند از: (۱) موجود نبودن منابع مورد نیاز در کتابخانه، (۲)

عدم آگاهی از وجود منابع، ۳) عدم همکاری کتابدار با محقق، ۴) نبود یا کمبود کتابدار مرجع، ۵) محدودیت وقت و اشتغال زیاد، ۶) محدود بودن ساعات کار کتابخانه‌ها و در نهایت پراکندگی کتابخانه‌ها.

صفری راد (۱۳۷۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز و نقش کتابخانه‌ها در تأمین این نیازها» دریافت که دانشجویان تحصیلات تکمیلی، اطلاعات مورد نیاز خود را بیشتر از کتابخانه دانشکده خود تأمین می‌کنند. همچنین دانشجویان تحصیلات تکمیلی به منظور جست و جوی اطلاعات از هر دو نوع منابع چاپی و رایانه‌ای استفاده می‌کنند و استفاده از اینترنت در هر دو گروه (کارشناسی ارشد و دکتری) رو به افزایش است.

یاری زنگنه (۱۳۸۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه خلیج فارس»، دریافت که مهم‌ترین انگیزه اعضای هیأت علمی از جست و جوی اطلاعات، کسب اطلاعات تخصصی روزآمد و تدریس (با ۸۹/۶ درصد) ذکر شده است. منابع اطلاعاتی مورد استفاده اساتید به ترتیب شامل کتاب (۹۶/۶ درصد)، مجلات خارجی (۸۵/۴ درصد)، و چکیده نامه‌ها و مواد سمعی و بصری بوده است. نتایج تحقیق همچنین نشان داد که اعضای هیأت علمی به جز منابع چاپی از منابع الکترونیکی نیز جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند. در مورد مشکلات دستیابی به اطلاعات، نبود منابع مورد نیاز در کتابخانه، عدم آگاهی از وجود منابع و کمبود وقت از مهم‌ترین عوامل عدم دسترسی آسان به اطلاعات مورد نیاز اعضای هیأت علمی ذکر شده است.

سؤالات پژوهش

۱. اساتید دانشگاه شهید چمران اهواز به چه منظوری از کتابخانه استفاده می‌کنند؟
۲. اساتید دانشگاه شهید چمران اهواز برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از چه نوع منابعی استفاده می‌کنند؟
۳. از نظر این اساتید چه عواملی در دستیابی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز آنها مؤثرند؟

۴. اساتید دانشگاه شهید چمران اهواز در تأمین نیازهای اطلاعاتی خود با چه مشکلاتی مواجه هستند؟

۵. چه رابطه‌ای میان استفاده از منابع اطلاعاتی و خصوصیات جامعه مورد بررسی، مانند جنسیت، گروه آموزشی، کشور محل اخذ مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، و سابقه تدریس اعضای هیأت علمی وجود دارد؟

روش و جامعه تحقیق

روش تحقیق حاضر پیمایشی توصیفی بوده و با استفاده از پرسشنامه انجام گرفته است. در این تحقیق، به دلیل محدود بودن تعداد افراد مورد پژوهش از نمونه‌گیری استفاده نشده و جامعه مورد پژوهش شامل کلیه اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۸۲-۸۱ بوده است.

کل اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۸۲-۸۱، شامل ۴۹۸ نفر بودند که از این میان، ۴۰۵ نفر عضو هیأت علمی رسمی و بقیه پیمانی بوده‌اند. به دلیل برخی مشکلات از جمله عدم دسترسی به همه اعضای هیأت علمی پیمانی دانشگاه و همچنین آنهایی که در فرصت مطالعاتی بوده یا برای ادامه تحصیل بورس شده‌اند، اعضای هیأت علمی رسمی دانشگاه مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

شیوه تجزیه و تحلیل

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه‌ای شامل ۳۶ سؤال (۳۵ سؤال بسته و یک سؤال باز) بوده است. روایی پرسشنامه تحقیق از طریق روایی محتوایی صورت گرفته است. بدین منظور پرسشنامه در اختیار چند نفر از اعضای هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی و یک نفر از اعضای هیأت علمی گروه روانشناسی دانشگاه شهید چمران قرار گرفت تا سؤالات از لحاظ محتوایی و صورتی مورد بررسی قرار گیرند. پس از اعمال نظر درخواست‌ها و پیشنهادها، این متخصصان پرسشنامه نهایی آماده گردید.

جهت اندازه‌گیری پایایی پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار^۱ Spss و داده‌های تحقیق، از روش محاسبه ضریب پایایی آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار آلفای به دست آمده برابر با ۰/۷۹ بود که اعتبار مطلوبی را نشان می‌دهد.

تعداد ۴۰۰ پرسشنامه میان جامعه مورد پژوهش توزیع گردید و ۲۰۱ پرسشنامه (با نرخ پاسخ دهی ۵۰ درصد) بازگشت داده شد. پس از کدگذاری یکایک پرسشنامه‌ها، داده‌ها وارد نرم‌افزار آماری Spss گردید و سپس تجزیه و تحلیل‌های آماری در مورد این ۲۰۱ پرسشنامه انجام گرفت.

یافته‌های پژوهش

پرسش اول پژوهش. با توجه به داده‌های حاصل از تحقیق باید گفت که انگیزه و هدف از جست و جوی اطلاعات از کتابخانه از نظر اعضای هیأت علمی به ترتیب عبارت است از: «انجام کارهای پژوهشی» (۸۶/۶ درصد)، «افزایش کارآیی در امر تدریس» (۷۹/۱ درصد) و «کسب اطلاعات تخصصی و روز آمد» (۷۱/۱ درصد). انتشار آثار علمی و بالا بردن اطلاعات عمومی در مرتبه‌های بعدی قرار دارند. نتایج این قسمت از پژوهش با یافته‌های پژوهش میهن دوست (۱۳۷۶) مطابقت دارد.

پرسش دوم پژوهش. اعضای هیأت علمی برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود از هر دو نوع منابع چاپی و غیرچاپی استفاده می‌کنند. در بین منابع چاپی، اولویت استفاده به ترتیب شامل استفاده از کتاب، مجلات خارجی، مجلات داخلی، و مقالات گردهمایی‌های داخل و خارج از کشور است. دیگر منابع چاپی کسب اطلاعات عبارتند از: پایان نامه‌ها، گزارش‌های تحقیقی، چکیده نامه‌ها، و نمایه نامه‌ها. توزیع فراوانی انواع منابع چاپی مورد استفاده اعضای هیأت علمی در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی استفاده از انواع منابع اطلاعاتی میان اعضای هیأت علمی

انواع منابع اطلاعاتی فراوانی	استفاده می‌کنند		استفاده نمی‌کنند		جمع فراوانی درصد
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
کتاب	۱۸۴	۹۱/۵	۱۷	۸/۵	۲۰۱
مجلات داخلی	۱۰۸	۵۳/۷	۹۳	۴۶/۳	۲۰۱
مجلات خارجی	۱۵۳	۷۶/۱	۴۸	۲۳/۹	۲۰۱
پایان نامه‌ها	۵۰	۲۴/۹	۱۵۱	۷۵/۱	۲۰۱
مجموعه مقالات گردهمایی‌ها	۶۵	۳۳/۳	۱۳۶	۶۷/۷	۲۰۱
گزارش‌های تحقیقی	۴۰	۱۹/۹	۱۶۱	۸۰/۱	۲۰۱
چکیده پایان نامه‌ها و نمایه‌ها	۲۹	۱۴/۴	۱۷۲	۸۵/۶	۲۰۱

در میان منابع چاپی کسب اطلاعات، کتاب اولویت اول را به خود اختصاص داده است و مقالات مجلات خارجی و مقالات مجلات داخلی در مرتبه‌های بعدی قرار دارند. نتایج تحقیقات گذشته همچون افشار زنجانی (۱۳۶۶)، دیلمقانی (۱۳۷۵)، حکیمی (۱۳۷۶)، عبادالله عموقین (۱۳۸۰)، شفیعیان (۱۳۸۱)، یاری زنگنه (۱۳۸۱)، در داخل کشور و نتایج تحقیقات فیدزانی (۱۹۹۸) و ریدوتنر (۲۰۰۱) در خارج نیز نشان داد که به یافته‌های مشابه تحقیق حاضر دست یافته‌اند. البته در مورد استفاده از نشریات تخصصی به عنوان اولویت اول و استفاده از کتاب به عنوان اولویت دوم جهت رفع نیازهای اطلاعاتی، نتایج تحقیقات گذشته متفاوت بوده است. برخی تحقیقات از جمله مکی زاده (۱۳۷۶)، تصویری قمصری (۱۳۷۸) در داخل و لاین (۱۹۷۱)، مجید و انور (۲۰۰۰)، زواوی و مجید (۲۰۰۱) در خارج از کشور به این نتیجه رسیده‌اند که استفاده از نشریات تخصصی به عنوان اولویت اول و کتاب به عنوان اولویت دوم استفاده از منابع اطلاعاتی جای دارد.

به نظر می‌آید که دلایل اصلی انتخاب کتاب و نشریات ادواری به عنوان مهم‌ترین منابع چاپی کسب اطلاعات در میان اعضای هیأت علمی، در دسترس بودن، راحتی

استفاده و بالا بودن میزان آشنایی استفاده کنندگان با این منابع باشد. استفاده از نشریات ادواری از لحاظ پژوهشی و پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران از منابع مهم و ضروری کتابخانه‌ها به شمار می‌روند و به سبب تازگی، تنوع مطالب، و سرعت انتشار از اهمیت خاصی برخوردار هستند. در میان نشریات ادواری، استفاده از مجلات خارجی نسبت به مجلات داخلی اولویت دارد. به نظر می‌آید که دلیل ترجیح دادن نشریات تخصصی خارجی نسبت به نشریات داخلی، همگام بودن مجلات خارجی با پیشرفت‌های علمی نوین دنیا در آن رشته تخصصی باشد.

رابطه میان نوع گروه آموزشی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی

برای مشخص شدن وجود ارتباط میان نوع گروه‌های آموزشی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی، از آزمون مجذور خی (X²)^۱ استفاده گردید. اصولاً در تحقیقاتی که متغیرهای آنها به صورت داده‌های اسمی بیان شده‌اند از آزمون‌های ناپارامتری از جمله مجذور خی استفاده می‌شود. در جدول شماره ۲، نتایج آزمون مجذور خی به منظور سنجش ارتباط میان نوع گروه آموزشی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی آمده است.

جدول ۲. آزمون مجذور خی برای سنجش وجود ارتباط میان نوع گروه آموزشی و استفاده از منابع اطلاعاتی

نتیجه آزمون	جمع		استفاده نمی کنند		استفاده می کنند		گروههای آموزشی	منابع اطلاعاتی
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
$Chi = ۲/۲۲$ $Df = ۲$ $P = ۰/۲۷۲$	۳۵/۸۲	۷۲	۲/۹۸	۶	۳۲/۸۳	۶۶	علوم انسانی	کتاب
	۱۱/۹۴	۲۴	۰/۴۹	۱	۱۱/۴۴	۲۳	فنی مهندسی	
	۲۴/۳۷	۴۹	۳/۴۸	۷	۲۰/۸۹	۴۲	علوم پایه	
	۱۹/۹۰	۴۰	۱/۴۹	۳	۱۸/۴۰	۳۷	کشاورزی	
	۷/۹۶	۱۶	-	-	۷/۹۶	۱۶	دامپزشکی	
	۱۰۰	۲۰۱	۸/۴۴	۱۷	۹۱/۵۲	۱۸۴	جمع	
$Chi = ۳۹/۱۵$ $Df = ۲$ $P = ۰/۰۰۲$	۳۵/۸۲	۷۲	۱۱/۹۴	۲۴	۳۳/۸۸	۴۸	علوم انسانی	مجلات خارجی
	۱۱/۹۴	۲۴	۴/۹۷	۱۰	۶/۹۶	۱۴	فنی مهندسی	
	۲۴/۳۷	۴۹	۳/۹۸	۸	۲۰/۳۹	۴۱	علوم پایه	
	۱۹/۹۰	۴۰	۱/۴۹	۳	۱۸/۴۰	۳۷	کشاورزی	
	۷/۹۶	۱۶	۱/۴۹	۳	۶/۴۶	۱۳	دامپزشکی	
	۱۰۰	۲۰۱	۲۳/۸۷	۴۸	۷۶/۱۱۱	۱۵۳	جمع	
$Chi = ۱۹/۷۶$ $Df = ۲$ $P = ۰/۰۰۱$	۳۵/۸۲	۷۲	۱۱/۴۴	۲۳	۲۴/۳۷	۴۹	علوم انسانی	مجلات داخلی
	۱۱/۹۴	۲۴	۶/۴۶	۱۳	۵/۴۷	۱۱	فنی مهندسی	
	۲۴/۳۷	۴۹	۱۶/۹۱	۳۴	۷/۴۶	۱۵	علوم پایه	
	۱۹/۹۰	۴۰	۶/۹۶	۱۴	۱۲/۹۳	۲۶	کشاورزی	
	۷/۹۶	۱۶	۴/۴۷	۹	۳/۴۸	۷	دامپزشکی	
	۱۰۰	۲۰۱	۴۶/۲۶	۹۳	۵۳/۷۳	۱۰۸	جمع	

نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که میان گروه‌های آموزشی فقط در استفاده از مجلات خارجی و مجلات داخلی در سطح $P < ۰/۰۵$ تفاوت معنی داری وجود دارد. پس از معنی دار بودن آماره (χ^2) در یک جدول توافقی، برای محاسبه میزان ارتباط و همخوانی دو متغیر از ضریب همبستگی C کریمر^۱ استفاده می‌گردد (سرمد، حجازی، و

بازرگان، ۱۳۷۶). برای بررسی ارتباط میان گروه آموزشی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی از آزمون c کریمر استفاده گردید. ضریب همبستگی از طریق فرمول زیر محاسبه گردید.

$$C = \frac{X^2}{N+X^2}$$

در تفسیر میزان همبستگی یا همخوانی باید گفت که اگر متغیرهای گسسته شامل طبقه‌های مرتب باشد، مفهوم همبستگی شامل مقادیر مثبت یا منفی خواهد بود و اگر متغیرهای گسسته، نامرتب باشد به جای مفهوم همبستگی از مفهوم همخوانی استفاده می‌شود که این میزان بین ۰ تا ۱ (صفر عدم همخوانی و ۱ همخوانی کامل) متغیر خواهد بود (هومن، ۱۳۷۲).

با استفاده از ضریب همبستگی C، میزان ارتباط میان دو متغیر گروه‌های آموزشی و استفاده از مجلات داخلی محاسبه گردید که این مقدار برابر با $C=0/33$ بود و میزان ارتباط میان گروه‌های آموزشی اعضای هیأت علمی و استفاده از مجلات خارجی $C=0/25$ محاسبه گردید. در واقع، اعداد به دست آمده از آزمون همبستگی C نشان می‌دهد که میان گروه آموزشی و متغیرهایی نظیر استفاده از مجلات داخلی و مجلات خارجی همبستگی مثبت و پایینی وجود دارد و لذا ارتباط / همخوانی میان دو متغیر مورد نظر یعنی گروه آموزشی و استفاده از منابع اطلاعاتی در حد نسبتاً ضعیفی است. لازم به ذکر است که هر چه مقدار (X^2) بیشتر باشد میزان ارتباط میان متغیرها نیز بیشتر می‌شود. نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که میان گروه‌های آموزشی اعضای هیأت علمی و استفاده از دیگر منابع اطلاعاتی نظیر استفاده از کتاب، مقالات گردهمایی‌های داخل و خارج کشور، پایان نامه‌ها، چکیده نامه‌ها، و نمایه نامه‌ها رابطه معنی داری وجود ندارد.

رابطه میان کشور محل اخذ مدرک تحصیلی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی به منظور بررسی رابطه میان کشور محل اخذ مدرک تحصیلی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی، از آزمون مجذور خی استفاده گردید. اعضای هیأت علمی بر اساس محل اخذ مدرک تحصیلی به دو گروه تقسیم شده‌اند که عبارتند از: (۱) آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از ایران گرفته‌اند و (۲) آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از خارج کشور اخذ کرده‌اند. نتایج این آزمون در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. آزمون مجذور خی به منظور مقایسه تفاوت میان کشور محل اخذ مدرک تحصیلی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی

نتیجه آزمون	جمع		عدم استفاده از منابع		استفاده از منابع		کشور محل اخذ مدرک	منابع اطلاعاتی
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
$Chi=0/150$ $Df=1$ $P=0/199$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۵/۱۴	۹	۵۹/۴۲	۱۰۴	ایران	کتاب
	۳۵/۴۲	۶۲	۳/۴۲	۶	۳۲	۵۶	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۸/۵۷	۱۵	۹۱/۴۲	۱۶۰	جمع	
$Chi=0/۵۳۳$ $Df=1$ $P=0/۴۶۵$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۲۸/۵۷	۵۰	۳۱	۶۳	ایران	مجلات داخلی
	۳۵/۴۲	۶۲	۱۷/۷۱	۳۱	۱۷/۷۱	۳۱	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۴۶/۲۸	۸۱	۵۳/۷۱	۹۴	جمع	
$Chi=۷/۴۸۲$ $Df=1$ $P=0/۰۱۱$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۱۹/۴۲	۳۴	۴۵/۱۴	۷۹	ایران	مجلات خارجی
	۳۵/۴۲	۶۲	۱/۵۷	۸	۳۰/۸۵	۵۴	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۲۴	۴۲	۷۶	۱۳۳	جمع	
$Chi=1/150$ $Df=1$ $P=0/۲۵۸$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۴۸/۵۷	۸۵	۱۶	۲۸	ایران	پایان نامه‌ها
	۳۵/۴۲	۶۲	۲۹/۱۴	۵۱	۶/۲۸	۱۱	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۷۷/۷۱	۱۳۶	۲۲/۲۸	۳۹	جمع	
$Chi=0/۳۷۱$ $Df=1$ $P=0/۵۴۳$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۴۴/۵۷	۷۸	۲۰	۳۵	ایران	مجموعه مقالات گردهمایی‌ها
	۳۵/۴۲	۶۲	۲۲/۸۵	۴۰	۱۳/۵۷	۲۲	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۶۷/۴۲	۱۱۸	۳۳/۵۷	۵۷	جمع	
$Chi=1/۴۸۰$ $Df=1$ $P=0/۶۴۲$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۵۰/۲۸	۸۸	۱۴/۲۸	۲۵	ایران	گزارشهای تحقیقی
	۳۵/۴۲	۶۲	۳۰/۲۸	۵۳	۵/۱۴	۹	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۸۰/۵۷	۱۴۱	۱۹/۴۲	۳۴	جمع	
$Chi=0/۲۱۷$ $Df=1$ $P=0/۶۴۲$	۶۱/۵۷	۱۱۳	۵۴/۸۵	۹۶	۹/۷۱	۱۷	ایران	چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها
	۳۵/۴۲	۶۲	۲۹/۱۴	۵۱	۶/۲۸	۱۱	خارج کشور	
	۱۰۰	۱۷۵	۸۴/۵۷	۱۴۷	۱۶	۲۸	جمع	

نتیجه آزمون مجذور خی نشان داد که فقط میان کشور محل اخذ مدرک تحصیلی اعضای هیأت علمی و استفاده از مجلات خارجی تفاوت معنی داری وجود دارد. در اینجا فرض صفر ما (این که میان کشور محل اخذ مدرک و استفاده از مجلات خارجی تفاوتی وجود ندارد) رد می شود، زیرا همان طوری که مشاهده شد میان این دو متغیر تفاوت معنی داری مشاهده گردید. در واقع، میان اعضای هیأت علمی که مدرک تحصیلی خود را از خارج کشور اخذ کرده اند و آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از ایران گرفته اند، در استفاده از مجلات خارجی، تفاوت وجود دارد. به نظر می رسد آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از خارج گرفته اند بیشتر از مجلات و نشریات خارجی و آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از داخل گرفته اند بیشتر از مجلات داخلی استفاده می کنند.

نتیجه آزمون مجذور خی همچنین نشان داد که میان دو گروه اعضای هیأت علمی بر حسب محل اخذ مدرک تحصیلی و استفاده از دیگر منابع اطلاعاتی نظیر کتاب، نشریات داخلی، پایان نامه ها، مقالات گردهمایی ها، چکیده نامه، و نمایه نامه ها تفاوت معنی داری وجود ندارد. نتایج این آزمون در جدول شماره ۳ آمده است.

نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که میان جنسیت در استفاده از مجلات داخلی تفاوت معنی داری وجود دارد، ولی میان جنسیت در استفاده از دیگر منابع اطلاعاتی تفاوت معنی داری مشاهده نشد.

از نتایج دیگر مجذور خی این بود که میان مرتبه علمی اعضای هیأت علمی و استفاده از کتاب، مجلات داخلی، مجموعه مقالات گردهمایی ها، و گزارش های تحقیقی در سطح $P < 0/05$ رابطه منعناداری وجود دارد. پس در نتیجه فرضیه صفر مبنی بر عدم ارتباط میان مرتبه علمی اعضای هیأت علمی و استفاده از انواع منابع اطلاعاتی در سطح $P < 0/05$ رد می شود. به طور کلی، نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که متغیرهایی چون گروه آموزشی، محل اخذ مدرک تحصیلی، جنسیت، و مرتبه علمی اعضای هیأت علمی بر استفاده آنها از انواع منابع اطلاعاتی چاپی مؤثر بوده است.

استفاده اعضای هیأت علمی از منابع غیرچاپی

اعضای هیأت علمی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود از منابع غیرچاپی نیز بهره می‌گیرند. در میان اعضای هیأت علمی، ۸۴/۱ درصد علاوه بر منابع چاپی از منابع غیرچاپی نیز برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند. انواع منابع غیر چاپی مورد استفاده اعضای هیأت علمی به ترتیب اولویت عبارتند از: استفاده از شبکه اینترنت، بانک‌های اطلاعاتی لوح فشرده، و در نهایت مواد سمعی و بصری. با توجه به استفاده بالای کاربران از شبکه اینترنت (۸۱/۶ درصد)، در اینجا به مهم‌ترین اهداف کاربران از استفاده از این شبکه اشاره می‌شود.

جدول ۴. توزیع فراوانی اهداف کاربران از جست و جوی اطلاعات از شبکه اینترنت

متغیر فراوانی	استفاده می‌کنند فراوانی درصد	استفاده نمی‌کنند فراوانی درصد	جمع فراوانی درصد		
روزآمد کردن اطلاعات تخصصی	۶۳/۷	۷۳	۲۰۱	۱۲۸	۱۰۰
انجام پروژه‌های تحقیقاتی	۶۱/۷	۷۷	۲۰۱	۱۲۴	۱۰۰
برقراری ارتباط با متخصصان	۳۱/۳	۱۳۸	۲۰۱	۶۳	۱۰۰
سرگرمی	۵	۱۹۱	۲۰۱	۱۰	۱۰۰
ارتقاء آموزش و تدریس	۴۸/۸	۱۰۳	۲۰۱	۹۸	۱۰۰
بالا بردن اطلاعات عمومی	۲۴/۴	۱۵۲	۲۰۱	۴۹	۱۰۰

با توجه به داده‌های جدول ۴، می‌توان گفت که مهم‌ترین اهداف کاربران (اعضای هیأت علمی) از جست و جوی اطلاعات از شبکه اینترنت به ترتیب اولویت عبارتند از: روزآمد کردن اطلاعات تخصصی (۶۳/۷)، انجام پروژه‌های تحقیقاتی (۶۱/۷ درصد)، و ارتقاء آموزش و تدریس (۴۸/۸ درصد). نتایج این قسمت از پژوهش با یافته‌های یاری زنگنه (۱۳۸۱) مطابقت دارد. اهداف دیگر کاربران شامل برقراری ارتباط با دیگر متخصصان (۳۱/۳ درصد)، بالا بردن اطلاعات عمومی (۲۴/۴ درصد) و در نهایت

سرگرمی (۵ درصد) در مرتبه‌های بعدی قرار دارند.

نکته بعدی در مورد استفاده کاربران از شبکه اینترنت، مشکلات آنها در استفاده از شبکه اینترنت است. عمده‌ترین مشکلات اعضای هیأت علمی در استفاده از شبکه اینترنت به ترتیب عبارتند از: سرعت کم شبکه اینترنت (۶۲/۴۲ درصد)، نبود امکانات دسترسی به شبکه اینترنت در محل کار (۳۳/۳۳ درصد)، عدم آشنایی با شیوه اطلاع‌یابی از اینترنت (۲۰ درصد)، و در نهایت عدم تسلط کافی به زبان انگلیسی (۱۰/۹۰ درصد).

علاوه بر اینها، مشکلات دیگری نیز از جمله قطع برق، قطع و وصل شبکه اینترنت، محدود بودن ساعات استفاده از اینترنت در منزل، که از طرف دانشگاه ارائه می‌گردد، و نیز کمبود اشتراک سایت‌هایی که مقالات تمام متن ارائه می‌کنند، وجود دارد.

جدول ۵. توزیع فراوانی مهم‌ترین مشکلات اعضای هیأت علمی در دستیابی به اطلاعات از طریق اینترنت

مشکلات	فراوانی	درصد
سرعت کم شبکه اینترنت	۱۰۳	۶۲/۴۲
عدم آشنایی با شیوه اطلاع‌یابی از اینترنت	۳۳	۲۰
عدم تسلط کافی به زبان انگلیسی	۱۸	۱۰/۹۰
نبودن امکانات در محل کار	۵۵	۳۳/۳۳
سایر	۱۴	۸/۴۸

با توجه به مشکلات فراوان کاربران شبکه اینترنت، باید در جهت رفع مشکلات آنها اقدام گردد. از جمله این مشکلات مسئله آموزش استفاده‌کنندگان است که در این زمینه باید به لزوم برنامه‌های آموزش کاربران شبکه اینترنت جهت آشنایی آنها با شیوه اطلاع‌یابی و جست و جوی اطلاعات از شبکه اینترنت اشاره کرد.

تأثیر اینترنت بر رفع نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی

برای اینکه مشخص گردد شبکه جهانی اینترنت تا چه حد در رفع نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی مؤثر بوده است، از پاسخ دهندگان پرسیده شده بود که استفاده از شبکه اینترنت تا چه حد در رفع نیازهای اطلاعاتی آنان مؤثر بوده است. پاسخ اعضای هیأت علمی به این سؤال در جدول شماره ۶ آمده است.

جدول ۶. تأثیر اینترنت بر رفع نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی

متغیر	فراوانی	درصد
خیلی زیاد	۳۵	۲۱/۳۴
زیاد	۶۶	۴۰/۲۴
متوسط	۴۷	۲۸/۶۵
کم	۱۲	۷/۳۱
خیلی کم	۲	۱/۲۱
بدون جواب	۲	۱/۲۱
جمع	۱۶۴	۱۰۰

همان طوری که جدول ۶ نشان می‌دهد، از مجموع کاربرانی که از اینترنت جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند، حدود ۶۱ درصد کاربران، تأثیر اینترنت را در رفع نیازهای اطلاعاتی خود «زیاد» ارزیابی کرده بودند (۴۰ درصد زیاد و ۲۱ درصد خیلی زیاد) و معتقد بودند که اینترنت نقش زیادی در رفع نیازهای اطلاعاتی آنها ایفا می‌کند. ۲۸/۶۵ درصد نیز تأثیر اینترنت را در رفع نیازهای اطلاعاتی خویش متوسط دانسته‌اند و مجموعاً ۸/۵۲ درصد افراد میزان تأثیر اینترنت را در رفع نیازهای اطلاعاتی خود «کم» یا «خیلی کم» ارزیابی کرده‌اند.

آموزش استفاده کنندگان

به دلیل اهمیت مهارت در اطلاع یابی برای اعضای هیأت علمی، از آنها خواسته شده بود که برنامه‌های آموزشی مورد نیاز خود را مشخص کنند. در این مورد، ۷۹/۱ درصد اعضای هیأت علمی به لزوم برنامه‌های آموزشی مورد نیاز خود اشاره کرده‌اند که از جمله این برنامه‌ها می‌توان به ترتیب: (۱) نیاز به آموزش شیوه جست و جو و اطلاع یابی از اینترنت (۶۷/۲ درصد)، (۲) نیاز به آموزش شیوه استفاده و اطلاع یابی از بانک‌های اطلاعاتی دیسک فشرده (۳۶/۸ درصد)، (۳) نیاز به آموزش شیوه استفاده از امکانات کتابخانه (۲۱/۹ درصد)، و (۴) در نهایت نیاز به شیوه آموزش استفاده از منابع چاپی کتابخانه (۱۷/۴ درصد) را ذکر کرد.

با توجه به اهمیت آموزش استفاده کنندگان و لزوم آشنایی آنها با مهارت‌های اطلاع یابی در منابع چاپی و الکترونیکی، باید نسبت به آموزش اعضای هیأت علمی اقدام گردد و با برگزاری کارگاه‌های آموزشی مستمر برای اعضای هیأت علمی، مهارت‌های اطلاع یابی را به آنها آموزش داد تا بتوانند به طور مستقل به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی یابند. کسانی که به مهارت‌های اطلاع یابی دست یافته باشند در جست و جوی مستقل اطلاعات توانمند خواهند بود. در واقع، افرادی که توانمندی برخوردار از مهارت‌های اطلاع یابی را داشته باشند، افراد باسواد اطلاعاتی محسوب می‌شوند. به سبب اهمیت مهارت‌های اطلاع یابی، کنفرانس کتابداری و اطلاع یابی کاخ سفید در سال ۱۹۷۹، مهارت در اطلاع یابی را به عنوان یکی از هشت موضوع اصلی معرفی کرد و لزوم آموزش و تحقیق در این زمینه را مورد تأکید قرار داد (دیانی و معرف زاده، ۱۳۷۰). نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که میان نظرات اعضای هیأت علمی بر اساس متغیرهای نظیر جنسیت، گروه آموزشی، سابقه تدریس، و نیازهای آموزشی آنها (برنامه‌های آموزشی مورد نیاز آنها) تفاوت معنی داری وجود دارد. بنابر این، می‌توان گفت که متغیرهای ذکر شده بر نیازهای آموزشی اعضای هیأت علمی مؤثر بوده است.

پرسش سوم پژوهش

طبق یافته‌های پژوهش، مهم‌ترین عوامل و موانع دسترسی آسان به اطلاعات از نظر اعضای هیأت علمی، به ترتیب اولویت عبارتند از: (۱) محدود بودن امکانات برای دریافت اطلاعات از خارج کشور، (۲) موجود نبودن منبع اطلاعاتی، و (۳) عدم دسترسی بهنگام به اطلاعات. از جمله عوامل مؤثر دیگر می‌توان به عدم توانایی کتابداران در بازیابی اطلاعات مورد نیاز، عدم آشنایی با منابع جست و جوی اطلاعات، محدود بودن ساعات کار کتابخانه‌ها، و در نهایت عدم آشنایی با زبان‌های خارجی اشاره کرد. توزیع فراوانی عوامل عدم دسترسی آسان اعضای هیأت علمی به اطلاعات مورد نیاز، در جدول شماره ۷ آمده است.

جدول ۷. توزیع فراوانی مهم‌ترین موانع دسترسی آسان به

اطلاعات از نظر اعضای هیأت علمی

میانگین	جمع		بدون جواب		خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		موانع دسترسی به اطلاعات
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد		
۱/۸۳	۱۰۰	۲۰۱	۱۰/۱	۲۱	۲۷/۱	۵۵	۱۰/۹	۲۲	۱۳/۱	۲۷	۲۱/۱	۴۳	۱۶/۱	۳۳	عدم آشنایی با زبانهای خارجی
۲/۹۱	۱۰۰	۲۰۱	۳/۵	۷	۱/۵	۳	۲/۵	۵	۱۵/۹	۳۳	۴۸/۳	۹۷	۲۸/۱	۵۷	موجود نبودن منبع اطلاعاتی
۲/۱۲	۱۰۰	۲۰۱	۲	۴	۱۰/۱	۲۱	۱۲/۹	۲۶	۳۳/۸	۶۶	۲۷/۱	۵۵	۱۴/۱	۲۹	محدود بودن ساعات کار کتابخانه
۳/۱۲	۱۰۰	۲۰۱	۳	۶	۰/۵	۱	۵/۵	۱۱	۱۱/۹	۲۱	۳۸/۳	۷۷	۴۰/۸	۸۲	محدود بودن امکانات برای دریافت اطلاعات از خارج کشور
۱/۹۶	۱۰۰	۲۰۱	۲/۵	۵	۱۵/۹	۳۲	۱۸/۹	۳۸	۱۵/۱	۳۱	۳۵/۳	۷۱	۱۱/۹	۲۴	عدم همکاری کتابدار
۲/۶۰	۱۰۰	۲۰۱	۸	۱۶	۱۰	۲۰	۱۰/۹	۲۲	۲۸/۹	۵۸	۳۱/۸	۶۴	۱۰/۱	۲۱	عدم آشنایی با منابع جستجوی اطلاعات
۲/۷۷	۱۰۰	۲۰۱	۹	۱۸	۰/۵	۱	۶	۱۲	۱۳/۹	۲۸	۵۴/۷	۱۱۰	۱۵/۹	۳۲	عدم دسترسی بهنگام به اطلاعات

پرسش چهارم پژوهش

در پاسخ به این سؤال به عمده‌ترین مشکلات اعضای هیأت علمی جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی آنان اشاره می‌شود.

- از نظر اعضای هیأت علمی، مهم‌ترین مشکلات کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی آنان به ترتیب اولویت عبارتند از:
- ضعف بخش نشریات کتابخانه‌ها بویژه نشریات خارجی؛
 - روز آمد نبودن منابع کتابخانه‌ها و ضعیف بودن منابع تخصصی کتابخانه‌ها؛
 - مکانیزه نبودن خدمات کتابخانه‌ها و نبود شبکه داخلی بین کتابخانه‌های دانشگاه؛
 - کمبود اشتراک مجلات الکترونیکی توسط دانشگاه؛
 - کاستی در همکاری بین کتابخانه‌ای در سطح دانشگاه‌های داخل و خارج از کشور؛
 - کمبود کتابداران متخصص در کتابخانه‌ها؛
 - مشکلات ارزی و کم بودن بودجه کتابخانه‌ها؛
 - کمبود برنامه‌های آموزش اعضای هیأت علمی در راستای جست و جو و دستیابی به اطلاعات مورد نیاز؛
 - عدم آگاهی رسانی از منابع جدید کتابخانه‌ها؛
 - عدم مشارکت اساتید در خرید منابع کتابخانه‌های دانشگاه؛
 - مشکلات مربوط به خرید منابع کتابخانه‌ها از نمایشگاه بین‌المللی کتاب؛
 - عدم آگاهی از تحقیقات انجام شده در داخل و خارج کشور؛
 - فقدان مدیریت کارآمد در کتابخانه‌ها و عدم نظارت کتابخانه مرکزی نسبت به کتابخانه‌های دانشکده‌ها.

پرسش پنجم پژوهش

نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که میان مرتبه علمی اعضای هیأت علمی و استفاده از کتاب، مجلات داخلی، مجموعه مقالات گردهمایی‌ها و گزارش‌های تحقیقی در سطح $P < 0.05$ رابطه معنی داری وجود دارد. نتیجه آزمون مجذور خی همچنین نشان داد که، فقط بین کشور محل اخذ مدرک تحصیلی اعضای هیأت علمی و استفاده از مجلات خارجی تفاوت معنی داری وجود دارد. در واقع میان اعضای هیأت علمی که مدرک تحصیلی خود را از خارج کشور اخذ

کرده‌اند و آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از ایران گرفته‌اند، در استفاده از مجلات خارجی، تفاوت وجود دارد. به نظر می‌آید آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از خارج گرفته‌اند بیشتر از مجلات و نشریات خارجی و آنهایی که مدرک تحصیلی خود را از داخل گرفته‌اند، بیشتر از مجلات داخلی استفاده می‌کنند.

نتیجه آزمون مجذور خی همچنین نشان داد که میان دو گروه اعضای هیأت علمی بر حسب محل اخذ مدرک تحصیلی و استفاده از دیگر منابع اطلاعاتی نظیر کتاب، نشریات داخلی، پایان نامه‌ها، مقالات گردهمای‌ها، چکیده نامه، و نمایه نامه‌ها تفاوت معنی داری وجود ندارد.

نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که میان جنسیت در استفاده از مجلات داخلی تفاوت معنی داری وجود دارد، ولی میان جنسیت در استفاده از دیگر منابع اطلاعاتی تفاوت معنی داری مشاهده نشد.

به طور کلی، نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که متغیرهای چون گروه آموزشی، محل اخذ مدرک تحصیلی، جنسیت، و مرتبه علمی اعضای هیأت علمی بر استفاده آنها از انواع منابع اطلاعاتی چاپی مؤثر بوده است.

نتیجه‌گیری

کتابخانه‌ها نقش مهمی در تأمین نیازهای اطلاعاتی کاربران خود ایفا می‌کنند. در میان انواع کتابخانه‌های مختلف، کتابخانه‌های دانشگاهی به جهت خدمت به دانشجویان و اعضای هیأت علمی و نقشی که اعضای هیأت علمی در تولید اطلاعات علمی ایفا می‌کنند اهمیت فراوانی دارند. بنابر این، لازم است نیازهای اطلاعاتی کاربران این کتابخانه‌ها به طور مستمر مورد ارزیابی قرار گیرد و بر مبنای این نیازسنجی، خدمات و برنامه‌های آینده این کتابخانه‌ها تدوین و اجرا گردد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز، جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خویش از هر دو نوع منابع چاپی (به ترتیب اولویت شامل استفاده از کتاب، نشریات تخصصی خارجی و داخلی و پایان نامه‌ها) و غیر چاپی (به ترتیب شامل استفاده از شبکه اینترنت و

بانک‌های اطلاعاتی دیسک فشرده) استفاده می‌کنند. نتایج آزمون مجذور خی نشان داد که متغیرهایی چون گروه آموزشی، محل اخذ مدرک تحصیلی، جنسیت، و مرتبه علمی اعضای هیأت علمی بر استفاده آنها از انواع منابع اطلاعاتی چاپی مؤثر بوده است. همچنین اکثریت اعضای هیأت علمی تأثیر شبکه اینترنت را بر رفع نیازهای اطلاعاتی خود «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. از مهم‌ترین مشکلات کاربران شبکه اینترنت می‌توان به سرعت کم شبکه اینترنت، عدم آشنایی با شیوه اطلاع‌یابی از اینترنت، نبود امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در محل کار و در نهایت عدم تسلط کافی به زبان انگلیسی نام برد.

پیشنهادها

- با توجه به اینکه نیازسنجی فرایندی است که نتایج آن برای کوتاه مدت مفید است، پیشنهاد می‌شود فرایند نیازسنجی و بررسی منظم استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های دانشگاه (دانشجویان و اعضای هیأت علمی) به صورت مستمر ادامه یابد.

- از آنجایی که اکثریت اعضای هیأت علمی از شبکه اینترنت جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند و از طرف دیگر تعداد زیادی از آنها در استفاده از این شبکه با مشکل مواجه بوده‌اند، پیشنهاد می‌شود در جهت رفع مشکلات اعضای هیأت علمی اقدام شود. بدین منظور باید دفتر کار اعضای هیأت علمی در دانشکده‌ها به تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری ایجاد ارتباط مناسب جهت برقراری شبکه اینترنت مجهز گردد. همچنین با تجهیز و ارتقاء خطوط ارتباطی شبکه اینترنت، مشکل سرعت شبکه حل گردد.

- با توجه به این که بیشتر اعضای هیأت علمی خواستار راه‌اندازی شبکه داخلی دانشگاه بوده‌اند تا از طریق آن بتوان شبکه داخلی بین کتابخانه‌ای را در کتابخانه‌های دانشگاه فعال کرد، پیشنهاد می‌شود در جهت راه‌اندازی شبکه داخلی و مکانیزه کردن خدمات کتابخانه‌ها اقدام گردد.

- از آنجایی که ۷۹/۱ درصد اعضای هیأت علمی در زمینه دستیابی به منابع اطلاعات

مورد نیاز خود خواستار آموزش در این زمینه بوده‌اند، پیشنهاد می‌شود با برگزاری کارگاه‌های آموزشی مستمر اعضای هیأت علمی، در خصوص مهارت‌های اطلاع‌یابی برای آنها توجه جدی صورت پذیرد.

- در نهایت پیشنهاد می‌شود جهت تأمین نظر اعضای هیأت علمی در جهت روزآمد کردن منابع تخصصی کتابخانه‌ها و تقویت بخش نشریات لاتین کتابخانه‌ها اقدام گردد. مدیران کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز می‌توانند بر اساس مشکلات موجود در کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز و پیشنهادهایی که برای رفع این مشکلات ارائه گردیده است برنامه ریزی کرده و در جهت تعیین اولویت‌های خدماتی کتابخانه‌های دانشگاه متناسب با نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی این دانشگاه همت گمارند.

مآخذ

افشار زنجانی، ابراهیم (۱۳۶۶). «روشهای کسب اطلاعات تخصصی توسط اعضای هیأت علمی مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.

بابایی، محمود (۱۳۸۲). نیازسنجی اطلاعات. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

تصویری قمصی، فاطمه (۱۳۷۸). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و چگونگی تأثیر اینترنت بر آن» پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه شیراز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

حکیمی، هوشنگ (۱۳۷۶). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام جهاد سازندگی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.

جفری، الف.، هارت و سانگبایی، کیم (۱۳۸۱). «قدرت در عصر اطلاعات»، ترجمه محسن نوکاریزی و مهدی محسنی. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، آستان قدس رضوی، ۵(۴): ۱۴۰-۱۱۱.

دفتر امور پژوهشی و فناوری دانشگاه شهید چمران (۱۳۸۱). کارنامه پژوهشی دانشگاه شهید چمران

- اهواز (۱۳۸۰-۱۳۷۱)، گردآوری معصومه بهنام. اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز.
- دیانی، محمد حسین (۱۳۶۹). روشهای تحقیق در کتابداری، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- دیانی، محمد حسین؛ معرف زاده، عبدالحمید (۱۳۷۱). مبانی مرجع: فنون پرسش کاوی و پاسخ یابی از منابع کتابخانه. مشهد: آستان قدس رضوی، شرکت به نشر.
- رمضانی، زهرا (۱۳۷۵). «بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های حقوق و علوم سیاسی». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۷۶). روشهای تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات آگاه.
- صدیقی، مه‌ری (۱۳۷۸). «بررسی نیازهای اطلاعاتی محققین علوم زلزله». اطلاع رسانی ۱۵، (۱ و ۲): ۹-۱۸.
- صفری راد، فاطمه (۱۳۷۹). «بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز و نقش کتابخانه‌های دانشگاه در تأمین این نیازها». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه شیراز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- عباداللّه عموقین، جعفر (۱۳۸۰). «نیازهای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز به منابع اطلاعات و نقش کتابخانه‌های دانشگاه در تأمین آنها». فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، آستان قدس رضوی، ۵(۲): ۴۱-۶۱.
- فتحی و اجاره گاه، کورش (۱۳۸۱). نیازسنجی آموزشی: الگوها و فنون. تهران: انتشارات آبیژه.
- مکی زاده، فاطمه (۱۳۷۶). «بررسی نیازهای اطلاعاتی اساتید محقق دانشگاه شیراز». فصلنامه کتاب، ۱۰(۴): ۵۶-۶۸.
- میهن دوست، مرضیه (۱۳۷۶). «بررسی رفتار اطلاع یابی اعضای هیأت علمی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۷۲). استنباط آماری در پژوهش رفتاری. تهران: نشر پارسا.
- یاری زنگنه، مرضیه (۱۳۸۱). «بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه خلیج فارس». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات منطقه ۶.

Crane,D.(1969). "Information needs and uses." *Annual Review of Information Science and Technology*, 4: 3-39.

Fidzani, B.T.(1998) "Information needs and Information seeking behavior of graduate students at the university of Botswana. "*Library Review*, 47(7): 329-340.

Jacqeline, M.R.(1995)." Faculty knowledge about library services at the university of the West Indies". *New Library World*, 96(119): 14-22.

Julien, H. and L.J.Duggan(2002). "a longitudinal analysis of the information needs and uses literature". *Library and Information Science Research*, 22(3): 291-309.

Reed, B.and D.R.Tanner(2001). "Information needs and library services for the fine arts faculty". *Journal of Academic Librarianship*, 27(3):229-233.

Majid, S.& A.Mumtaz Ali(2002). "Information needs and information seeking behavior of agricultural scientists in Malaysia". *Library and Information Science Research*, 22(2): 145-163.

Zawawi, S. and S. Majid(2001). "The Information needs & seeking behavior of the IMR biomedical scientists". *Malaysian Journal of Library and Information Science*,6(1):25-41.